

1. ΘΕΑΤΕΣ ΣΤΟ ΠΑΖΑΡΙ

Μέσο: ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ

Ημ. Έκδοσης: . . . 12/07/2026 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 12/07/2026

Σελίδα: 1

ΤΟ ΠΑΡΑΣΚΗΝΙΟ ΤΗΣ «ΑΒΛΑΒΟΥΣ ΔΙΕΛΕΥΣΗΣ» ΜΗΤΣΟΤΑΚΗ ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΓΚΥΡΑ

Θεατές στο παζάρι

Σε λιγότερες από 24 ώρες και χωρίς διμερείς συναντήσεις με άλλους ηγέτες του ΝΑΤΟ επέστρεψε ο Πρωθυπουργός στην Αθήνα από την Αγκυ-

ρα. Η δυσαναλογία με την πληθωρική παρουσία του τούρκου προέδρου στη Σύνοδο της βορειοατλαντικής συμ-

μικχίας δεν πέρασε απαρατήρητη και ερμηνεύτηκε υπό το πρίσμα της «αμ-

χανίας» ή – πιο σκωπτικά – της «αβλαβούς διέλευσης». Ολοφάνερη είναι και η πολιτική διάθεση της αμερικανικής

ηγείας να καταστήσει ξανά την Τουρκία υπ' αριθμόν ένα σύμμαχο στο σταυροδρόμι μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη

στρατηγική της Αγκυρας να κυριαρχήσει στη διαδικασία χάραξης του νέου ευρωπαϊκού συστήματος ασφαλείας, προβληματίζει ιδιαίτερω την Αθήνα.

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΣΤΟ «Β» Στέφαν Ιριγκ, βιογράφος του Ερντογάν: «Ο Ταγίπ μετέτρεψε την προσωπική του βιογραφία σε εθνική αλληγορία»

Δήμητρα Κρουσιτάλλη, Πιέρρος Ι. Τζανετάκος, Μαριλίζα Αναστασοπούλου, Γιώργος Γούλας, ΟΥΑΣΙΓΚΤΟΝ, ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ Πέτρος Κασφίκης, ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ, ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ Νίκος Μαρκοβίτης, ΓΡΑΦΟΥΝ Παναγιώτης Τσάκωνας, Αχμέτ Ερντί Οζτούρκ → ΣΕΛ. 8, 21-24, 26-27

Πολιτικά

Παρών απών

Ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν δεν ήθελε να χαλάσει το κλίμα στη Σύνοδο του ΝΑΤΟ, για τη διοργάνωση της οποίας έλαβε τα εύσημα από όλους τους συμμετέχοντες. Απευθυνόμενος στον **Κυριάκο Μητσοτάκη** και σχολιάζοντας τις ελληνικές αντιρρήσεις για την προμήθεια από την Τουρκία αεροσκαφών F-35, είπε σε ήπιους τόνους αυτό που θα έπρεπε να είχε απασχολήσει σοβαρά εδώ και χρόνια τους πολιτικούς ηγέτες της χώρας μας. Υπερασπιζόμενος το δικαίωμα της πατρίδας του να αγοράζει τα όπλα που χρειάζεται, παρατήρησε ότι η Τουρκία παράγει όπλα. Και εφόσον πουλάει μπορεί και να αγοράζει.

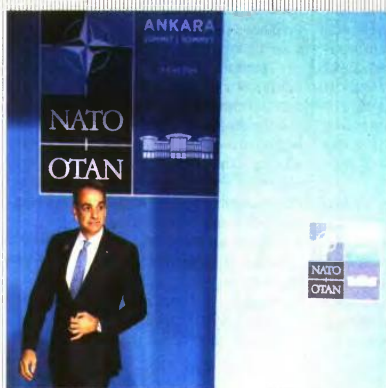
Η Ελλάδα, από την άλλη πλευρά, δεν παράγει. Η αμυντική βιομηχανία της χώρας μας μοιάζει με αντιγραφή του πολιτικού συστήματος. Κατακερματισμένη, χωρίς δυνατότητα συνεργασιών και πλην ελάχιστων εταιρειών οι υπόλοιπες αγοράζουν πατέντες από το εξωτερικό και με φιλομετατραπεές παριστάνουν τους παραγωγούς. Μεταφορά τεχνολογίας ανύπαρκτη. Η συμβολή του συγκεκριμένου κλάδου στο ΑΕΠ είναι 0,5%.

Συνολικά, η παραγωγικότητα της Ελλάδας βρίσκεται στο 43% του ευρωπαϊκού μέσου όρου, δηλαδή όταν οι άλλοι σε μία ώρα παράγουν ένα, εμείς παράγουμε μισό. Επί **Αλέξη Τσίπρα** ο ρυθμός ανάπτυξης ήταν 1% με όλες τις δυσκολίες της εποχής του τέλους των μνημονίων. Επί Κυριάκου Μητσοτάκη είναι περίπου 2% παρά τα σχεδόν 70 δισεκατομμύρια ευρώ που ήρθαν από την Ευρώπη. Δηλαδή, αν δεν ήταν τα ευρωπαϊκά χρήματα, πάλι στο 1% θα ήμασταν, όταν χρειάζομαστε ρυθμό ανάπτυξης 4% ετησίως για να προσεγγίσουμε τον ευρωπαϊκό μέσο όρο σε καμία 30αριά χρόνια. Στην Τουρκία μόνο οι εξαγωγές όπλων αγγίζουν τα 10 δισεκατομμύρια και τα επόμενα 10 χρόνια η πρόσθετη δαπάνη στην ΕΕ για την άμυνα θα φτάσει τα 7 τρισεκατομμύρια ευρώ. Ας μαντέψουμε ποια χώρα θα βγει κερδισμένη σε αυτή την κούρσα, όσα βέτο και αν θέσει η ελληνική πλευρά.

Γιατί δεν έχει αναπτυχθεί η ελληνική αμυντική βιομηχανία; Επειδή «δεν τις το επιτρέπουν οι πολλές ομάδες συμφερόντων που την περιβάλλουν, όπως ακριβώς συμβαίνει και με όλη τη χώρα» παρατηρεί πολιτικός με γνώση του συγκεκριμένου χώρου. Αυτή η εσωτερική τελαταιακή αντιπαλότητα υπονομεύει την ανάπτυξη, την εξω-

τερική πολιτική και την εθνική άμυνα, στο τέλος ακόμα και την υπόσταση της χώρας. Καθιστά την Ελλάδα δομικά ανίσχυρη. Για παράδειγμα, οι Γάλλοι συνάπτουν μαζί μας στρατηγική συμφωνία, η οποία περιλαμβάνει εκτός από την πώληση φρεγατών και Rafale πέραν των άλλων τον όρο της αμοιβαίας στρατιωτικής συνδρομής και παράλληλα διαπραγματεύεται με την Τουρκία την πώληση του αντιαεροπορικού συστήματος SAMP/T.A, το οποίο χρησιμοποιεί τα Rafale. Αν αυτή είναι η συμπεριφορά του πιο κοντινού συμμάχου της ελληνικής κυβέρνησης, τι έχει να περιμένει από τους υπόλοιπους Ευρωπαίους;

Με τον Τραμπ η κατάσταση είναι ξεκάθαρη. Δεν έχει καλή χημεία με τον Κυριάκο Μητσοτάκη, παρότι ο Έλληνας πρωθυπουργός επέτρεψε στις αμερικανικές δυνάμεις να χρησιμοποιήσουν τις βάσεις που βρίσκονται στην Ελλάδα, σε αντίθεση με ό,τι έκαναν άλλες χώρες όπως η Ιταλία. Το Στέιτ Ντιπάρτμεντ δεν θέλει αστάθεια στην Ελλάδα, αλλά δεν θα πάει κόντρα και στις προσωπικές σχέσεις του προέδρου με ΗΠΑ, που θεωρεί τον Ερντογάν στενό φίλο και σύμμαχο, ιδίως τώρα που οι πόλεμοι με

ΦΩΤΟ: ΓΡΑΦΕΙΟ ΑΝΤΙΣΤΡΑΤΗΓΟΥ

Της Δημήτρας Κρουστάλλη

το Ιράν δεν εξελίσσεται όπως είχε σχεδιάσει.

Ο Μητσοτάκης ήξερε την ατμόσφαιρα που θα συναντούσε στην Αγκυρα και γι' αυτό έμεινε κάτι λιγότερο από 24 ώρες, δεν έκανε ούτε μία διμερή συνάντηση, ούτε καν χειραψία με τον Τραμπ, και επέστρεψε στην Αθήνα έπειτα από την «αβλαβή διέλευση», όπως σχολιάστηκε, από την τουρκική πρωτεύουσα. Ούτως ή άλλως, στο μεγάλο παζάρι της Σύνοδου του ΝΑΤΟ δεν είχε κάτι ουσιαστικό να προσφέρει και η αφηνιστική φιλοδοξική στροφή του τουρκικού προέδρου βρήκε απροετοίμαστη και αμήχανη την ηγεσία της κυβέρνησης.

Στο μεταξύ, αν ευσταθούν οι πληροφορίες που έρχονται από την άλλη πλευρά του Ατλαντικού, εκπρόσωποι του ελληνοαμερικανικού λόμπι εμφανίζονται δυσαρεστημένοι από την επιμονή του υπουργείου Εξωτερικών στην πολιτική των «ήρεμων νερών», διότι τους στερεί το επιχειρημα της τουρκικής απειλής.

Αλλά και η επιστροφή στην Αθήνα δεν είχε τίποτα καθοριστικό για τον Πρωθυπουργό. Μόλις πάτησε το πόδι του στο Μέγαρο Μαξίμου χρειάστηκε να πάρει αποφάσεις για διάφορα θέματα που

σχετίζονται με τις εκλογές. Ζήτησε από τους συνεργάτες του και τους υπουργούς να κλείσουν όλες οι εκκρεμότητες μέχρι τις 4 Σεπτεμβρίου, που θα επισκεφθεί τη ΔΕΘ. Η άνοδος του στη Θεσσαλονίκη επισημοποιήθηκε κατά μία εβδομάδα, ο αρχικός σχεδιασμός ήταν για τις 11 και 12 Σεπτεμβρίου, όμως εκτίμηση, σύμφωνα με πληροφορίες, ότι θα ήταν προτιμότερο να έχει ανοικτές όλες τις δυνατότητες για προκήρυξη εκλογών ακόμα και στις 27 Σεπτεμβρίου ή στις 4 Οκτωβρίου. Δεν είναι κάτι που το επιθυμεί, εξάλλου συνεχώς δηλώνει ότι οι εκλογές θα γίνουν την άνοιξη του 2027, αλλά ενδεχομένως να είναι κάτι που δεν θα μπορέσει να αποφύγει σε ένα ρευστό πολιτικό σκηνικό, με τις τιμές των αγαθών και τις ενέργειες να αυξάνονται, τον **Ταλ Ντρίλιαν** που έφερε στην Ελλάδα το Predator να απειλεί με αποκαλύψεις στη δική του στο εφεύριο στις 11 Δεκεμβρίου, τα διαρκή σκάνδαλα που εμπνέουν μια ατμόσφαιρα γενικευμένης διαφθοράς, το κόμμα **Σαμαρά** που δεν θα αφήσει αλώβητη τη ΝΔ, απενοχοποιώντας τη «γαλάζια» ψήφο διαμαρτυρίας.

Την επόμενη εβδομάδα αναμένεται να συζητηθεί στη Βουλή το αίτημα για την άρση ασυλίας του **Δημήτρη Αβραμόπουλου**, καθώς το υπόμνημα που έστειλε στον Αρειό Πάγο πιθανότατα θα απορριφθεί ή τουλάχιστον αυτό πιστεύουν στη «γαλάζια» Κοινοβουλευτική Ομάδα. Στη συνέχεια το Συμβούλιο Εφετών θα αποφασίσει αν θα εκδοθεί στις βελγικές αρχές, κάτι που θα σκάσει περαιτέρω το σκηνικό. Πάντως, όχι τόσο όσο αν η κυβέρνηση φέρει τροπολογία που θα μετατρέπει σε ελεγχόμενη την πονηή φυλάκισης του Ντρίλιαν, η οποία θα προκαλέσει και εσωτερικό κλυδωνισμό. Η αντιπολίτευση πιστεύει ότι αν συμβεί αυτό, θα γίνει τέλος Ιουλίου ή αρχές Αυγούστου, ώστε οι αντιδράσεις να καθούν στη θερμή ραστώνια, και περιμένει με το όπλο παρά πόδα. Το τελευταίο διάστημα η διαχείριση του Μεγάρου Μαξίμου μοιάζει να βρίσκεται σε απόσταση από την πραγματικότητα. Προμοδόσεις ως αντίπαλο τον Αλέξη Τσίπρα και τώρα που η ΕΛΑΣ απειλεί τη ΝΔ, όπως δείχνουν οι δημοσκοπήσεις, ο **Αδωνις Γεωργιάδης** με τον **Παύλο Μαρινάκη** να τον αγωνιάζει κατηγορούν τον πρόεδρό τους ότι «τα 'πιασε» για την αλλαγή του Πονηικού Κώδικα το 2019. Κλασική περίπτωση που ο αυτοκρατορισμός είναι πιο επιβλαβής από το πλήγμα στον άλλον.

168 ώρες

Προεδρία

Ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας Κωνσταντίνος Τασούλας θα επισκεφθεί την Παρασκευή το Κάστρο Κιάφας στο Σουλή, που αποκαταστάθηκε μετά τον σεισμό του 2020.

Κυβέρνηση

Ο Κυριάκος Μητσοτάκης τη Δευτέρα και την Τρίτη θα βρίσκεται στο Παρίσι για τη σύνοδο της «Συμμαχίας των Προθύμων» και τους εορτασμούς της γαλλικής εθνικής εορτής.

ΠαΣοΚ

Ο Νίκος Ανδρουλάκης τη Δευτέρα θα δώσει συνέντευξη για τις συντάξεις, την Τρίτη θα έχει συνεδρίαση για τη ΔΕΘ και την Τετάρτη θα παρουσιάσει το πρόγραμμα για την Παιδεία.

ΕΛΑΣ

Ο Αλέξης Τσίπρας τη Δευτέρα θα μεταβεί στη Λέσβο για επαφές με τοπικούς φορείς και την αυτοδιοίκηση, ενώ το απόγευμα θα μιλήσει σε ανοιχτή πολιτική εκδήλωση στη Μυτιλήνη.

Ελπίδα για τη Δημοκρατία

Η Μαρία Καρυστιανίου την Τετάρτη θα παραστεί σε εκδήλωση του κόμματός της στην ΕΣΗΕΑ για τα κόκκινα δάνεια και θα απαντήσει για την υπόθεση του ακινήτου της.

ΤΟ ΒΗΜΑ

Κυριακή 12 Ιουλίου 2026

Διπλωματία

21

Στιγμιότυπο από την πρόσφατη Σύνοδο του ΝΑΤΟ στην Αγκυρα

Η Αγκυρα αναβαθμίζεται, η Αθήνα προβληματίζεται

Την περασμένη εβδομάδα η Αγκυρα έγινε, κατά τρόπο γεωγραφικά παράδοξο, το επίκεντρο της Δύσης. Επί 48 ώρες, όσο δηλαδή κράτησε η Σύνοδος Κορυφής του ΝΑΤΟ, τα φώτα ήταν στραμμένα στην τουρκική πρωτεύουσα, όπου συγκεντρώθηκαν οι 31 ηγέτες των κρατών-μελών της Συμμαχίας και οι επικεφαλής της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ο 32ος ήταν ο οικοδεσπότης **Ταγίπ Ερντογάν**. Ο πρόεδρος της Τουρκίας φρόντισε ώστε όλα να υλοποιηθούν στην εντέλεια. Από την άριστη φιλοξενία των δημοσιογράφων και των κυβερνητικών αποστολών έως και το διπλωματικό γεγονός της δεκαετίας: την επίσκεψη στη χώρα του **Ντόναλντ Τραμπ**.

Ήταν η πρώτη φορά από την εποχή του **Μπαράκ Ομπάμα** που αμερικανός πρόεδρος ταξίδευε επίσημα στη χώρα. Μια ματιά στο πρόσωπο του συνήθως οκλύρου «οουλτάνου», όταν στο τέλος της ιδιότυπης συνέντευξης Τύπου που πραγματοποιήθηκε στο Λευκό Παλάτι ο «πλανητοάρχης» είπε ότι ήρθε η ώρα να αρθούν οι κυρώσεις CAATSA κατά της Τουρκίας, αρκούσε για να αποτυπώσει την έκδηλη ικανοποίηση του Ερντογάν. Είχε προηγηθεί μια – οίβηλη – αποστροφή του Τραμπ ως προς το ενδεχόμενο επιστροφής της Τουρκίας στο πρόγραμμα των F-35: «Θα το σκεφτώ».

Μπορεί στο τέλος της ημέρας ο Ερντογάν να μην πήρε τίποτα χειροπιαστό, όπως άλλωστε συνέβη μετά την περυσινή συνάντηση στον Λευκό Οίκο, όμως η χημεία μεταξύ των δύο ανδρών είναι έκδηλη. Ολοφάνερη είναι και η πολιτική διάθεση της αμερικανικής ηγεσίας να καταστήσει ξανά την Τουρκία υπ' αριθμόν ένα σύμμαχο στο σταυροδρόμι μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με τη στρατηγική της Αγκυρας να κυριαρχήσει στη διαδικασία χάραξης του νέου ευρωπαϊκού συστήματος ασφαλείας, προβληματίζει ιδιαίτερα την Αθήνα, η οποία βλέπει τους εταίρους της να έρχονται όλο και πιο κοντά με τον βασικό ανταγωνιστή της στην Ανατολική Μεσόγειο.

Ήδη από την προσέγγιση του

προεδρικού αεροσκάφους των Ηνωμένων Πολιτειών στην Αγκυρα, στο επιτελείο του πρωθυπουργού **Κυριάκου Μητσοτάκη** έγινε αντιληπτό ότι η παρουσία του Τραμπ στην τουρκική πρωτεύουσα θα λάβει χειμαρρώδεις επικοινωνιακές διαστάσεις. Όπως και συνέβη. Η μεγαλύτερη τηλεθέαση υποδοχής, η κοινή δημόσια παρουσία με τον Ερντογάν και όλα επιώθηκαν διά στόματος Τραμπ περί της Τουρκίας, η οποία ως «η πιο πιστή σύμμαχος των ΗΠΑ» θα πρέπει να ανταμειφθεί, πλημμυρίζοντας τη δημόσια σφαίρα όχι μόνο της γειτονίας, αλλά και διεθνώς.

Οι συνεργάτες του κ. Μητσοτάκη προβληματίστηκαν ως προς τον τρόπο αντιμετώπισης της κατάστασης. Τελικά επιλέχθηκε η οδός της ήπιας αντίδρασης, διά της οποίας αρενώς αναδείχθηκαν τα «πραγματιστικά» – όπως τα χαρακτήρισε ο Πρωθυπουργός – στοιχεία για τα F-35, με πρωτίστοι το ότι η Ελλάδα παραλαμβάνει το πρώτο μαχητικό εντός του 2029 ενώ η Τουρκία προσβλέπει να επανέλθει στο πρόγραμμα. Αφετέρω υπενθυμίστηκε το *casus belli* ως «στρατηγική αναθυμράση»: μια ευθεία πολεμική απειλή η οποία υπονομεύει την πολυπόθητη ενότητα της Συμμαχίας.

Όμως, οι ανησυχίες της Αθήνας δεν περιορίζονται σε όσα επικοινωνιακά και μη συνέβησαν εντός και εκτός της νατοϊκής Συνόδου Κορυφής. Στα υψηλά κλιμάκια της ελληνικής διπλωματίας έχει εμπεδωθεί ότι εξαιτίας των εξελίξεων στη Μέση Ανατολή, αλλά και καθώς μαίνεται ο πόλεμος στην Ουκρανία, οι Ηνωμένες Πολιτείες κόπτονται να επαναφέρουν την Τουρκία στο δυτικό άρμα. Αγνοώντας, προφανώς, την αυτόνομη πορεία που ακολουθεί την τελευταία δεκαετία η Αγκυρα, αλλά και της αναβαθμισμένες ρωσοτουρκικές σχέσεις.

Δεδομένοι σύμμαχοι και κακά παιδιά

Η Ουάσιγκτον πιστώνει στον Ερντογάν την ανατροπή του καθεστώτος Ασαντ και την επιβολή μιας – έστω επικραλούς – ερμηνείας στην Συρία με επικεφαλής της μεταβατικής εξουσίας τον πρώην τζχανισιότ **Αλ Σάρα**. Βλέπει, επίσης, στο πρόσωπο

Τα απόνερα της νατοϊκής Συνόδου Κορυφής – Η επαναπροσέγγιση ΗΠΑ - Τουρκίας και οι συμφωνίες αμυντικής συνεργασίας με ευρωπαϊκά κράτη – Ποιοι υποστηρίζουν ότι «παρά το γεγονός ότι είμαστε ο “δεδομένος σύμμαχος”, δεν έχουμε τα οφέλη του “κακού παιδιού”»

Του Πιέρρου Ι. Τζανετάκου

του τουρκού προέδρου έναν ικανό μεσολαβητή στο ρωσο-ουκρανικό μέτωπο, ενώ εκτιμάται ότι οι τουρκικές Ένοπλες Δυνάμεις θα μπορούσαν να διαδραματίσουν εγγυητικό ρόλο στην επόμενη μέρα του πολέμου.

Παράλληλα, και ενώ ο Τραμπ βρίσκεται ακόμα αντιμετώπιος με τα αδιέξοδα στο μέτωπο της Μέσης Ανατολής, η αμερικανική διοίκηση υπολογίζει ότι η Τουρκία, η οποία συνορεύει με το Ιράν, δύναται να λειτουργήσει ως παράγων σταθεροποίησης της περιοχής, αλλά και ως δεύτερη γραμμή άμυνας υπέρ των δυτικών συμφερόντων. Γενικότερα, το στρατηγικό βέλτημα της Αγκυρας φθάνει ότι η Μαύρη Θάλασσα έως τον Καύκασο και από την Ανατολική Μεσόγειο έως τη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική.

Στην αμερικανοτουρκική επαναπροέγγιση έχει συμβάλει τα μέγιστα ο πρεσβευτής στην Αγκυρα **Τομ Μπάρακ**, «φιθουριστής» του Τραμπ για όσα συμβαίνουν εντός και πέριξ της Τουρκίας. Δεν είναι λίγοι, μάλιστα, αυτοί που διαπιστώνουν ανισορροπία ως προς το έργο και την επιρροή του κ. Μπάρακ σε σχέση με την παρουσία της αμερικανίδας πρεσβευτούς στην Αθήνα **Κίμπερλι Γκίλφροϊλ**, επισημαίνοντας γενικότερα ευθύνες στην επιλογή του κ. Μητσοτάκη να στηρίξει κατά τη διάρκεια της προεδρικής περιόδου στις Ηνωμένες Πολιτείες αποκλειστικά τους Δημοκρατικούς.

Στη βάση αυτού του σκεπτικού, και παρά το γεγονός ότι σχεδόν εν συνόλω η ελληνική πολιτική τάξη αντιδρούσε έναντι του Τραμπ πριν από την επανεκλογή του, το Μέγαρο Μαξίμου κατηγορείται σήμερα για έλλειψη απειθείας διαύλων επικοινωνίας με τον Λευκό Οίκο. «Παρά το γεγονός ότι είμαστε ο “δεδομένος σύμμαχος”, δεν έχουμε τα οφέλη του “κακού παιδιού”», υποστηρίζει παλαιά κυβερνητικό στέλεχος της Νέας Δημοκρατίας, αποτυπώνοντας έναν ευρύτερο προβληματισμό που επικρατεί, ειδικότερα στα δεξιά του κόμματος. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, ακόμα και οι ενεργειακές συμφωνίες (Exxon, Chevron, Κόθης Διάδρομος), διά των οποίων, σύμφωνα με την κυβέρνηση, θωρακίζονται οι ελληνοαμερικανικές σχέσεις, χαρακτηρίζονται ως «θεωρητικές», χωρίς πρακτικό αντίκρυσμα επί του πεδίου.

Συμπερασματικά, χωρίς να είναι εύκολο να αγνοηθεί η στρατηγική θέση της Τουρκίας, αυτό που απουσιάζει κυρίως των Αθηνών είναι ότι η γεωπολιτική χώρα μεγεθύνεται ραγδαία σε όλους τους τομείς (π.χ. ακόμα και το Δημογραφικό), σε βαθμό τέτοιο που στο εγγύς μέλλον το ισοζύγιο δυνάμεων είναι βέβαιο ότι θα χειριστεί επικίνδυνα προς ανατολές. Παρά την ενίσχυση των ελληνικών Ένοπλων Δυνάμεων από το 2019 έως και σήμερα, αλλά και τη διεύρυνση του διπλωματικού αποτυπώματος της χώρας στον αραβικό κόσμο, οι ίδιοι κύκλοι αποδίδουν στο Μέγαρο Μαξίμου εφυσασμό και έλλειμμα μακροπρόθεσμων στρατηγικής, στοιχείο πάντως που χαρακτηρίζει – με

ελάχιστες εξαιρέσεις – παλαιόθεν την ελληνική πολιτική τάξη.

Το έτερο σκέλος του προβληματισμού σχετίζεται με τη μεγέθυνση της τουρκικής αμυντικής βιομηχανίας, αποτέλεσμα της οποίας είναι η σειρά των διμερών συμφωνιών της Αγκυρας με όλες τις μεγάλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες. Μάλιστα, στο περιθώριο της Συνόδου, η Τουρκία υπέγραψε σύμφωνο διευρυνόμενης αμυντικής συνεργασίας με τη Μεγάλη Βρετανία, ενώ ακόμα και η παραδοσιακά καχύποκτη Γαλλία προχώρησε και ταχύτερα τη στρατιωτική συνεργασία της με την Αγκυρα, πλέον και στον τομέα της αεράμυνας. Υπενθυμίζεται ότι η τουρκική αεροπορία αναμένει και τα Eurofighter, υπό την αίρεση της αγοράς των πυραύλων Meteor.

Η Αθήνα δεν έχει δυνατότητα παρέμβασης σε αγοραστικές μεταβιβάσεις. Όπως, όμως, υπενθυμίζουν διπλωματικές πηγές, δύναται να θεθούν όροι για τη μη χρήση εξοπλισμών σε βάρος συμμάχικών κρατών. Ο ίδιος πηγές, πάντως, επαναλαμβάνουν ότι όσο η παρούσα κυβέρνηση είναι στην εξουσία, η Αγκυρα, αν δεν άρει το *casus belli*, δεν θα αποκτήσει πρόσβαση στα ευρωπαϊκά προγράμματα (SAFE), χωρίς όμως αυτό να συνεπάγεται αποκλεισμό των τουρκικών εταιρειών από κοινοπραξίες με αντίστοιχες ευρωπαϊκές.

Είναι γεγονός ότι η Αθήνα έχει καταναλώσει αρκετά μεγάλο διπλωματικό κεφάλαιο για τον θεσμικό αποκλεισμό της Τουρκίας από τα κεφάλαια της ΕΕ. Όπως έχει καταγραφεί παλαιότερα στο «Βήμα», οι πείσεις που έχει δεχτεί η κυβέρνηση από τους ισχυρούς της Ευρώπης (π.χ. Βερολίνο) ήταν κατά περίπτωση ασυμμετρικές, καθώς δεν είναι πολλοί στην Ένωση αυτοί που εν μέρει της παγκόσμιας γεωπολιτικής καταγράφει κατανοούν τέτοιους προβληματισμούς. Τα πρόγματα για τη χώρα θα ήταν βέλτεως ευκολότερα αν είχε στείλει χωριότερα να αναπτύξει τη δική της αμυντική βιομηχανία. Με βάση αυτό τα δεδομένα, από εδώ και στο εξής στη χάραξη της ελληνικής στρατηγικής σκέψης η Τουρκία θα πρέπει να συμπεριλαμβάνεται ως αναπόσπαστο τμήμα της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής ασφαλείας.

Ο θολός καθρέφτης της ομογένειας

Χωρίς κοινό σχέδιο το ελληνοαμερικανικό λόμπι απέναντι στην προσπάθεια επανένταξης της Τουρκίας στο πρόγραμμα των μαχητικών αεροσκαφών - Από την παντοδυναμία στον κίνδυνο απαξίωσης - Ο κώδωνας κινδύνου, η αντίσταση στο Κογκρέσο και τα προσωπικά συμφέροντα

ΟΥΑΣΙΓΚΤΟΝ, Ανταπόκριση
Πέτρος Κασφίκης

Δεκαοκτώ βουλευτές και όλοι Δημοκρατικοί υπέγραψαν την επιστολή προς τη Βουλή των Αντιπροσώπων, με την οποία ζητούσαν να μπλοκαριστεί οποιαδήποτε προσπάθεια επιστροφής της Τουρκίας στα F-35. Οι Ρεπουμπλικανοί επέλεξαν διαφορετικό δρόμο

Στην Ουάσιγκτον, η πώληση των κινητήρων για το τουρκικό μαχητικό ΚΑΑΝ αντιμετώπιστηκε από ορισμένους ως ένα πρώτο τεστ για τα F-35. Όχι επειδή θα οδηγούσε αυτόματα την Τουρκία πίσω στο πρόγραμμα, αλλά επειδή θα έδειχνε πόση αντίσταση υπήρχε στο Κογκρέσο. Οι φόβοι εντόθηκαν ακόμη περισσότερο όταν, την ώρα που ο **Ντόναλντ Τραμπ** πιεζόσε προς την Αγκυρά, οι «New York Times» αποκάλυψαν ότι ήταν έτοιμες να προσφέρει την πολιτική του στήριξη στην επανένταξη της Τουρκίας στα F-35.

Η ελληνική πρεσβεία στην Ουάσιγκτον αντιστάθηκε και κινήθηκε έντονα. Ορισμένοι νομοθέτες βρίσκονταν επίσης επί ποδός, ενώ οργανώσεις όπως το HALC δεν σταμάτησαν να κρούουν τον κώδωνα του κινδύνου. Η πρώτη οργανωμένη απάντηση ήρθε με την επιστολή 18 βουλευτών προς την ηγεσία της Βουλής των Αντιπροσώπων, με την οποία ζητούσαν να μπλοκαριστεί οποιαδήποτε προσπάθεια επιστροφής της Τουρκίας στα F-35. Υπήρχε, όμως, ένα στοιχείο που δεν μπορούσε να περάσει απαρατήρητο: και οι 18 υπογράφωντες ήταν Δημοκρατικοί.

Διαφορετικός δρόμος

Σε μια σπάνια εξέλιξη για ένα τόσο κρίσιμο ζήτημα ελληνικού ενδιαφέροντος, οι ελληνοαμερικανοί νομοθέτες κινήθηκαν πάνω στις κομματικές γραμμές. Το ενιαίο μέτωπο που στο παρελθόν θεωρούνταν σχεδόν αυτονόητο, αυτή τη φορά δεν υπήρξε. Οι Ρεπουμπλικανοί επέλεξαν διαφορετικό δρόμο. Ο **Γκας Μπιλράπς**, η **Νικόλ Μαλιντάκ** και άλλοι συνάδελφοί τους επιδίωξαν επαφές με τον **Μάρκο Ρούμπιο** και τον **Πιτ Χέιγκερτ**, ενώ απευθύνθηκαν με επιστολή και στον ίδιο τον Τραμπ.

Όπως είναι σε θέση να γνωρίζει «Το Βήμα», ορισμένοι από τους βουλευτές δήλωναν σε ιδιωτικές

συνομιλίες με εμφανή αμικνία ότι υπάρχει μικρό περιθώριο αντίδρασης από τους υπουργούς, καθώς η τελική απόφαση θα κριθεί από τον ίδιο τον Τραμπ. Αυτό που έγινε εμφανές ήταν ότι προσπάθησαν να μην έρθουν σε ανοιχτή αντιπαράθεση με έναν πρόεδρο που κυριαρχεί στο Ρεπουμπλικανικό Κόμμα και, ταυτόχρονα, να δείξουν στην ομογένεια ότι δεν μένουν αδρανείς

απέναντι στο ενδεχόμενο επιστροφής της Τουρκίας στα F-35.

Για πολλούς στην ομογένεια, όσα συνέβησαν την τελευταία εβδομάδα υποχρεώνουν πλέον το «ελληνοαμερικανικό λόμπι» να κοιτάξει τον εαυτό του στον καθρέφτη. Στην πραγματικότητα, αυτό το λόμπι δεν είναι ένας ενιαίος μηχανισμός. Είναι ένα ετερόκλητο σύστημα από νομοθέτες, διπλωμάτες, οργανώσεις,

επιχειρηματίες, εκκλησιαστικούς θεσμούς και προσωπικά δίκτυα, τα οποία συχνά κινούνται χωρίς κοινό σχέδιο και χωρίς σαφή καταμερισμό ρόλων.

Από την άλλη πλευρά, ελληνοαμερικανοί επιχειρηματίες με πρόσβαση στον Λευκό Οίκο δεν φαίνεται σε αυτή την περίπτωση να ανέλαβαν κάποια ουσιαστική πρωτοβουλία. Είναι κοινό μυστικό

εξάλλου πως σε συναντήσεις με κορυφαίους πολιτικούς παράγοντες, οι οποίες έχουν κλειστεί στο όνομα της ομογένειας, όσοι εμφανίζονται ως εκπρόσωποι της επιλέγουν να μιλήσουν περισσότερο για τα προσωπικά τους επιχειρηματικά συμφέροντα.

Την ίδια ώρα, η Ελληνική Ορθόδοξη Αρχιεπισκοπή Αμερικής βρίσκεται μπροστά σε ένα διαφορετικό ερώτημα ταυτότητας και αποστολής. Εχοντας γίνει στόχος κριτικής, δεν είναι σαφές πλέον εάν επιθυμεί να παραμείνει ένας θεσμός με παρουσία στα μεγάλα εθνικά ζητήματα ή εάν θέλει να περιοριστεί σε έναν στενότερο εκκλησιαστικό ρόλο.

Πολιτική ωριμότητα

Ανάλογα, αν και όχι ίδια, ερωτήματα τίθενται και για οργανώσεις όπως το ΤΗΗ. Πρόκειται πρωτίστως για έναν φιλανθρωπικό και κοινωνικό φορέα και όχι για οργάνωση πολιτικής πίεσης. Διαθέτει, όμως, το μεγαλύτερο κοινωνικό κεφάλαιο από κάθε άλλη οργάνωση, έχοντας ένα δίκτυο ανθρώπων με οικονομική επιφάνεια, πρόσβαση και δημόσια παρουσία. «Κάποια στιγμή θα πρέπει να απαντήσει στο ερώτημα αν το δίκτυό του θα ενεργοποιηθεί μόνο για κοσμικά καλά και φιλανθρωπικές δωρεές ή αν μπορεί να αξιοποιηθεί και σε κρίσιμα ζητήματα ελληνικού ενδιαφέροντος. Το ένα δεν αποκλείει απαραίτητα το άλλο» δηλώνει γνώστης του ομογενειακού περιβάλλοντος στο «Βήμα».

Σε κάθε περίπτωση, εάν τελικά η Τουρκία επιστρέψει στο πρόγραμμα των F-35, κύκλοι της ομογένειας επισμαίνουν ότι δεν χρειάζεται να περάσουμε από τον μύθο της παντοδυναμίας του ελληνικού λόμπι στην εύκολη απαξίωσή του. Με αυτό το σκεπτικό εξηγούν ότι η υπόθεση των F-35 δεν αφορά μόνο την αμερικανική πολιτική απέναντι στην Τουρκία. «Μετράν, όπως λένε, «και τη δική μας πολιτική ωριμότητα στην Ουάσιγκτον».

Το αμερικανοτουρκικό παζάρι και ο γρίφος της Μόσχας

Τις δύο μέρες της Συνόδου του ΝΑΤΟ, η Αγκυρά έριξε με φθορία. Τολούχα στον 50.000 αστυνομικοί βρίσκονταν στην πόλη, με τις μόνες εφικτές μετακινήσεις να είναι εκείνες των περισσότερων από 3.000 δημοσιογράφων από και προς τη Βιβλιοθήκη του Προεδρικού Μεγάρου. Από την πρώτη στιγμή έγινε αναπτυγμένο πως ο «θείος Σαμ» ήρθε στη Σύνοδο για να επιβεβαιώσει τις καλές διμερείς σχέσεις μεταξύ Αγκυρας και Ουάσιγκτον, οι οποίες αναζητούν έναν τρόπο επαναπροσέγγισης χωρίς ακόμη να έχουν λύσει το βασικό εμπόδιο: τους S-400.

Το «μεγάλο παζάρι» είναι πως θα επιταχύνει η Τουρκία στο πρόγραμμα των F-35 σε συνάρτηση με το μέλλον των S-400. Στην εξέλιξη αυτή δεν πρέπει να λησμονηθεί η στάση της Μόσχας, η οποία, προς το παρόν, δεν έχει αντιδράσει. Σύμφωνα με ρεπορτάζ της εφημερίδας

«Hurriyet», η Τουρκία μεταπώλησε τους S-400 στα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα ή στο Κατάρ. Η μετακίνηση τους θα χρειαστεί την έγκριση της Μόσχας, αλλά ορισμένοι υποστηρίζουν ότι η Ρωσία ενδεχομένως να μη διευκολύνει την απόκτηση των F-35 από την Τουρκία. Πάντως, ακόμη και το σενάριο πώλησης των S-400 δεν οδηγεί αυτόματα σε επανένταξη της Τουρκίας στο πρόγραμμα. Το «πρώτο φως» πρέπει να δοθεί από το Κογκρέσο.

Αισιοδοξία με αστερίσκους
Οι δηλώσεις του **Ντόναλντ Τραμπ** και του **Ρετζέπ Τάιπντ Ερντογάν** επιβεβαιώνουν τη νέα εποχή στις αμερικανοτουρκικές σχέσεις, όπως προβάλει η τουρκική πλευρά. Σε πολλές συζητήσεις με τούρκους δημοσιογράφους στη Βιβλιοθήκη του Προεδρικού Μεγάρου, το συμπέρασμα ήταν περίπου το ίδιο: «Είναι καλός να πάμε παρακάτω».

Η επαναφορά των F-35 στην κορυφή της ατζέντας, η πώληση των S-400 σε κράτος του Κόλπου και η πιθανή αντίδραση

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ,
Ανταπόκριση
Νίκος Μαρκοβίτης

Σε αυτή τη λογική κινείται και η πλειοψηφία των φιλοκυβερνητικών μέσων ενημέρωσης, τα οποία χαρακτηρίζουν τον τούρκο πρόεδρο ως «παγκόσμιο ηγέτη» και την Αγκυρά ως πρωταγωνίστρια. Αντίθετα, η αντιπολίτευση παραμένει εντόνος φιλοδυτική ως προς την πιθανότητα επιστροφής της Τουρ-

κίας στο πρόγραμμα των F-35, με κυριότερο επιχείρημα ότι πολλές φορές οι δηλώσεις του Τραμπ αποδεικνύονται έπαια πτερόδεντα.

Η Αγκυρά πέτυχε την επαναφορά των F-35 στην κορυφή της αμερικανοτουρκικής ατζέντας. Η απόφαση, όμως, ανάμεσα στην πολιτική βούληση και την πραγματική επιστροφή στο πρόγραμμα παραμένει μεγάλη. Οι προσωπικές σχέσεις Τραμπ - Ερντογάν ανοίγουν την πόρτα της διαπραγματεύσεως, δεν αρκούν, όμως, από μόνες τους για να υπερβούν τις νομικές δεσμεύσεις. Επίσης, κανείς δεν μπορεί να αγνοήσει τη βούληση του **Μπιενιαμίν Νετανιάχου** για το συγκεκριμένο θέμα.

Αρωμα ελληνοτουρκικών

Στο επίκεντρο της διήμερης αυτής Συνόδου βρέθηκε και η Ελλάδα, μετά τις δηλώσεις του **Κυριάκου Μητσοτάκη** για το ενδεχόμενο

επιστροφής της Τουρκίας στο πρόγραμμα των F-35. Στην ομιλία του, ο Ερντογάν χαρακτηρηστικά ανέφερε: «Εμείς, για τα αμυντικά μέσα που πήρε η Ελλάδα, είπαμε ποτέ "γιατί να πάρεις;" ή "γιατί να αγοράσεις;". Όχι. Κι όμως είναι ο γειτονός μας. Θα μπορούσαμε να το πούμε, αλλά δεν χρειαζόμαστε». Στη δήλωσή αυτή η γλώσσα του τούρκου προέδρου είναι πολύ προσεκτική, με διάθεση για επανέναρξη συνομιλιών για τη συνολική επίλυση των διαφορών.

Στην ίδια κατεύθυνση κινήθηκε και το τουρκικό υπουργείο Άμυνας, υπογραμμίζοντας ότι «η Τουρκία υποστηρίζει τη διατήρηση της ειρήνης και της σταθερότητας στην περιοχή, καθώς και την επίλυση των υφιστάμενων ζητημάτων μέσω εποικοδομητικού διαλόγου και σχέσεων καλής γειτονίας». Η ανακοίνωση αυτή έχει ιδιαίτερη βαρύτητα διότι είναι εύκολως αντιληπτή η αλλαγή στάσης στις διμερείς σχέσεις.

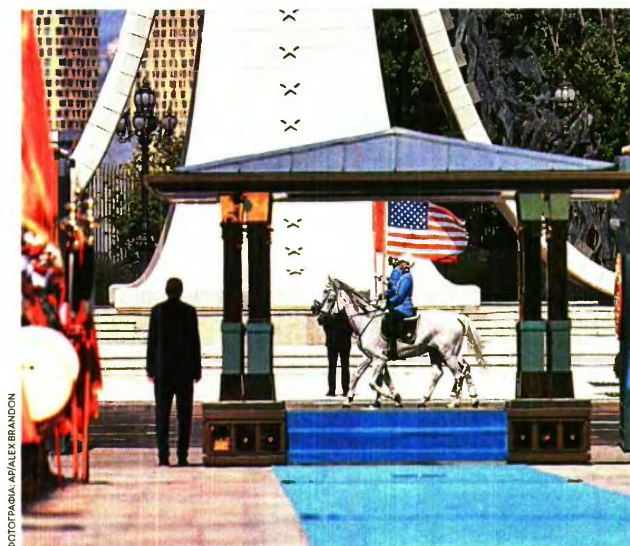
Με αφορμή τη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ στην Αγκυρα, ο **Ντιμίταρ Μπέτσεφ**, ένας από τους πλέον διειδυτικούς αναλυτές της σύγχρονης Τουρκίας, μιλά στο «Βήμα» για τη λεπτή ισορροπία που τηρεί η Αγκυρα εντός του ΝΑΤΟ, τις πραγματικές δυνατότητες της αμυντικής της βιομηχανίας και το μέλλον των ελληνοτουρκικών σχέσεων. Ο δρ Μπέτσεφ είναι διευθυντής του προγράμματος Dahrendorf στο Κέντρο Ευρωπαϊκών Σπουδών του Κολεγίου St Antony's του Πανεπιστημίου της Οξφόρδης, ανώτερος συνεργάτης στο Carnegie Ευρώπης και συγγραφέας πολλών σημαντικών βιβλίων, όπως το «Η Τουρκία του Ερντογάν: Πώς μια χώρα απομακρύνθηκε από τη δημοκρατία και από τη Δύση».

Με αφορμή και την τελευταία Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ στην Αγκυρα, πώς θα περιγράφατε τη σημερινή θέση της Τουρκίας μέσα στη Συμμαχία;

«Η Τουρκία διαδραματίζει έναν διττό ρόλο. Από τη μία πλευρά, αποτελεί μέρος της δυτικής συμμαχίας και του ΝΑΤΟ, ενώ από την άλλη συμπεριφέρεται συχνά ως αυτόνομος παράγοντας με τα δικά του συμφέροντα. Αυτό το βλέπουμε στις σχέσεις της με τη Ρωσία, αλλά και στον ρόλο της στη Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο. Πιστεύω όμως ότι, συνολικά, η τάση είναι προς μεγαλύτερη συνοχή με το ΝΑΤΟ, με μια προφανή επιφύλαξη όσον αφορά τη σύνδεσή της με τη Δύση. Είναι εντύπωση που ανήκει στη «στρατηγική Δύση», αλλά δεν θέλει τρίτο, όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, να ελέγχουν τις εσωτερικές της υποθέσεις. Υπάρχει ένας σαφής διαχωρισμός μεταξύ του τι κάνει στο εσωτερικό και τι πράττει στην εξωτερική πολιτική, κάτι που δεν υπήρχε παλιότερα όταν ο βασικός της στόχος ήταν η ένταξη στην ΕΕ».

Πολλοί στη Δύση φαίνεται να θεωρούν την Τουρκία απαραίτητη. Είναι όντως έτσι;

«Νομίζω ότι η θέση της Τουρκίας υπερεκτιμάται κάπως αυτή την περίοδο, ακριβώς λόγω αυτής της διττής πολιτικής της. Η Τουρκία συνεισφέρει μεν στη Συμμαχία, αλλά σε περίπτωση, για παράδειγμα, πολέμου με τη Ρωσία δεν θα πολεμήσει, εκτός και αν δεχθεί άμεση επίθεση. Δεύτερον, η τουρκική αμυντική βιομηχανία, η οποία είναι πολύ «της μόδας», είναι μεν σημαντική για την Ευρώπη, αλλά όχι τόσο απαραίτητη όσο εμφανίζεται. Οι χώρες της Ευρώπης έχουν προχωρήσει σε μεγάλες αμυντικές επενδύσεις, με τη Γερμανία να διαδραματίζει τον βασικό ρόλο, και η Ουκρανία έχει εξελίξει πάρα πολύ τα μη επανδρωμένα οχήματα της

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ: AP/ALAMY BRANDON

Ο Ταγίπ Ερντογάν μπροστά από το προεδρικό μέγαρο στην Αγκυρα αναμένει τον αμερικανικό πρόεδρο

Ντιμίταρ Μπέτσεφ «Σύμμαχος, αλλά με τους δικούς της όρους»

Ο καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης αποτιμά τα κέρδη της Τουρκίας στη Σύνοδο του ΝΑΤΟ και περιγράφει τον ρόλο της στην αμυντική θωράκιση της Ευρώπης

ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ στη Μαρίλζα Αναστασοπούλου

(drones), οπότε η Τουρκία δεν κατέχει το μονοπώλιο της τεχνολογίας. Πιστεύω ότι το επείγοντα για την αναγκαιότητα της Τουρκίας είναι περισσότερο πολιτικό παρά στρατιωτικό: προτιμάμε να έχουμε την Αγκυρα στο πλευρό μας και όχι τη Ρωσία ή την Κίνα. Αυτό το βλέπουμε χαρακτηριστικά με τη στάση της Γαλλίας, η οποία, ενώ παλαιότερα ήταν πιο επιφυλακτική προς την Τουρκία, σήμερα εκτιμάει ότι η Αγκυρα είναι στρατηγικά κρίσιμη».

Στην Κοινή Διακήρυξη της Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ στην Αγκυρα συμπεριλαμβάνεται ότι «θα συνεχιστούν οι προσπάθειες για την εξάλειψη των εμποδίων στο εμπόριο του αμυντικού εξοπλισμού». Τι σημαίνει αυτό για την τουρκική αμυντική βιομηχανία;

«Η Τουρκία αποζητεί τον περι-

ορισμό των φραγμών στην αμυντική βιομηχανία διότι θέλει να πάρει μερίδιο από τον επανεξοπλισμό της Ευρώπης και να προσελκύσει κονδύλια για κοινοπραξίες προκειμένου και να μεταφερθεί τεχνολογία στο εσωτερικό της. Παρά την εικόνα που προωθεί, ο τουρκικός αμυντικός τομέας παραμένει εξαρτημένος από τη δυτική τεχνολογία. Για παράδειγμα, το πλανόδιο σκάφος αμφίβιου επιχειρήσεών τους, το TCG Anadolu, βασίζεται σε ισπανικό σχέδιο και τα drones Bayraktar εξαρτώνται από εισαγόμενα εξαρτήματα. Επίσης, επιπλέον η μείωση των εμποδίων στην άμυνα θα ανοίξει τον δρόμο και για άλλα θέματα, όπως η τελωνειακή ένωση. Αυτό το σημείο της διακήρυξης αφορά κυρίως την Ευρώπη και όχι τα F-35, τα οποία είναι διμερές θέμα που περνάει από το Κογκρέσο. Δεν είμαι βέβαιος ότι θα εξελιχθούν τα πράγματα όπως επιθυμεί για

μία σειρά από λόγους, όπως το ελληνικό βέτο, αλλά το γεγονός ότι κατάφερε να συμπεριλάβει αυτού του είδους τη διατύπωση στην ανακοίνωση αποτελεί νίκη για την Τουρκία».

Πώς αξιολογείτε την τρέχουσα φάση των ελληνοτουρκικών σχέσεων;

«Βρισκόμαστε οίγουρα σε μια περίοδο χαλάρωσης των εντάσεων. Φαίνεται ότι ο Έλληνας πρωθυπουργός Κυριάκος Μητσοτάκης ακολουθεί μια ρεαλιστική προσέγγιση και ο τούρκος πρόεδρος Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν επιδοκεί την αποκλιμάκωση, εν μέρει λόγω των προβλημάτων στην Ουκρανία και τη Μέση Ανατολή. Όμως, δεν έχει επιλυθεί τίποτα ουσιαστικό και δεν υπάρχει η προθυμία για επίλυση των υποκείμενων ζητημάτων που υπήρχε πριν από 20 χρόνια, όταν η Τουρκία συζητούσε τους όρους για να ενταχθεί στην ΕΕ. Το καλύτερο που μπορούμε να ελπίζουμε τώρα είναι να διατηρήσουμε την ηρεμία και να αποφύγουμε την αντιπαράθεση στο μέτρο του δυνατού. Φυσικά, πάντα υπάρχει ο κίνδυνος τα πράγματα να ξεφύγουν από τον έλεγχο, εν μέρει και επειδή η τουρκική κυβέρνηση εξαρτάται από την κοινοβουλευτική στήριξη του Κόμματος Εθνικιστικής Δράσης. Θέματα όπως η «Γαλάζια Πατρίδα» ή η ΑΟΖ μπορεί να επανέλθουν με δύναμη, ίσως γύρω από τις προεδρικές εκλογές για να παιχτεί το εθνικιστικό χαρτί».

Κλείνοντας, ποια είναι τα μεγαλύτερα πλεονεκτήματα και ποιας οι μεγαλύτερες αδυναμίες της Τουρκίας σήμερα;

«Στα πλεονεκτήματα συγκαταλέγονται η γεωγραφία, το μέγεθος, η στρατιωτική ικανότητα και η εμπειρία σε περιφερειακές επεμβάσεις. Ας μην ξεχνάμε ότι η Τουρκία είναι το μόνο μέλος του ΝΑΤΟ που έχει αντιμετωπίσει στρατιωτικά τη Ρωσία έμμεσα, όπως στη Συρία το 2020 και στην Τρίπολη της Λιβύης με την ομάδα Βάγκνερ. Ωστόσο, οι αδυναμίες της είναι σοβαρές: η οικονομία, η αποδυνάμωση της νομιμότητας του καθεστώτος Ερντογάν, η έλλειψη μακροπρόθεσμου σχεδίου, καθώς και η διαδοχή. Επίσης, ζητήμα αποτελεί η καθυστέρηση της ειρηνευτικής διαδικασίας με τους Κούρδους – ή, ό,τι έχει απομείνει από αυτή. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι μέχρι το 2023 ο Ερντογάν μπορούσε να κερδίσει νόμιμα τις εκλογές, ενώ πλέον καταφεύγει σε συνισματική και βαριά καταστολή της αντιπολίτευσης για να διαμορφώσει το πολιτικό πεδίο μάχης. Η Τουρκία παραμένει η ίδια χώρα με τα ίδια χρόνια προβλήματα στην κοινωνία και την πολιτική της. Αν δεν τα λύσει, δεν θα είναι ποτέ πλήρως αξιόπιστη στις διεθνείς υποθέσεις».

Διπλωματία

Του Παναγιώτη Τσάκωνας

Μια σύνοδος «καταδικασμένη να πετύχει»

Βασικός στόχος των ευρωπαϊκών κρατών-μελών του ΝΑΤΟ και του μεγαλύτερου μέρους του πολιτικού κόσμου στις ΗΠΑ πριν από την πραγματοποίηση της προγραμματισμένης Σύνοδος Κορυφής του ΝΑΤΟ στην Αγκυρά ήταν η αντιμετώπιση της διάβρωσης και αποδυνάμωσης της διπλωματικής σχέσης καθώς και του πλήγματος που είχε δεχθεί η αξιοπιστία της Ατλαντικής Συμμαχίας πρωτίστως λόγω της επιθετικής ρητορικής (απειλή κατάληψης του ευρωπαϊκού εδάφους της Γροιλανδίας) και συμπεριφοράς της κυρίαρχης δύναμης της Συμμαχίας υπό τον Τραμπ. Μάλιστα, σε αντίθεση με τον λόγο δημοφιλίας και ύπαρξης της Ατλαντικής Συμμαχίας ο αμερικανός πρόεδρος δεν δίστασε να απειλήσει με «αντίποινα» ή/και με «αποβολή» (sic) από τη Συμμαχία συγκεκριμένα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ επειδή αρνήθηκαν «πρόσβαση», «βάσεις» και «δικαιώματα υπερπτήσεων» στις αμερικανικές δυνάμεις που πήραν μέρος στις επιχειρήσεις εναντίον του Ιράν, σε έναν πόλεμο τον οποίο ο πρόεδρος Τραμπ αποφάσισε μόνος του.

Αναγνωρίζοντας μάλιστα την ανάγκη να προετοιμαστούν για ένα μέλλον όπου οι αμερικανικές στρατιωτικές εγγυήσεις ασφαλείας θα συνεχίσουν – αν και υπό όλο και αυστηρότερες προϋποθέσεις – να υπάρχουν ενώ οι αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις θα περιορίζονται όλο και περισσότερο, τα ευρωπαϊκά κράτη-μέλη του ΝΑΤΟ προσέβησαν στη Σύνοδο στην Αγκυρά με κεντρικό στόχο τη διατήρηση της σοβαρά τρωθείσας συνοχής της Συμμαχίας. Και τούτο μέχρι τη διαμόρφωση ενός περιεοδού «ευρωπαϊκού ΝΑΤΟ» όπου η αξιοποίηση των υφιστάμενων ΝΑΤΟικών στρατιωτικών δομών και θεσμικών μηχανισμών θα συμπληρωθεί από την ανάλυση αυξημένων αμυντικών δαπανών και μεγαλύτερων διοικητικών ευθύνων από την πλευρά τους. Ταυτόχρονα κατά την πρόσφατη συνάντηση των G7 στο Εβίαν της Γαλλίας, για λόγους που εξυμνήσαν κυρίως τα οικονομικά συμφέροντα των ΗΠΑ, υπήρξαν ενδείξεις με τακτικές με ταυτοποίησης του αμερικανικού προέδρου προς την αναγνώριση της ανάγκης για μια περισσότερο ήπια και αποδοτική σχέση των ΗΠΑ με τους ευρωπαϊούς συμμάχους τους.

Η Σύνοδος στην Αγκυρά αποτύπωσε την αναγνώριση της ανάγκης ικανοποίησης των άμεσων/βραχυπρόθεσμων στόχων και προτεραιοτήτων της Ατλαντικής Συμμαχίας που αφορούσαν τη διατήρηση της συνοχής της και την προαγωγή της στα νέα δεδομένα (διαμόρφωση «Ευρωπαϊκού ΝΑΤΟ») καθώς και της διατήρησης της αποτρεπτικής αξιοπιστίας της

(κυρίως απέναντι στη Ρωσία) σε μια κρίσιμη περίοδο εσωτερικών εντάσεων και εξωτερικών πιέσεων (με δύο ανοικτά πολεμικά μέτωπα στην Ουκρανία και τη Μέση Ανατολή). Παραφράζοντας τη γνωστή ρήση του πρώτου γενικού γραμματέα του ΝΑΤΟ Ismay, η Ατλαντική Συμμαχία πρέπει σήμερα και για το άμεσο μέλλον να συνεχίσει να υπάρχει προκειμένου «να κρατήσει τους Αμερικανούς μέσα, τους Ρώσους έξω και τους Ευρωπαίους ακόμα πιο μέσα».

Συνακόλουθα, στο συμφωνημένο από όλα ανεξαιρέτως τα κράτη-μέλη Κοινό Ανακοινωθέν μετά το πέρας της Συνόδου σημειώθηκε η ανάγκη οικοδόμησης της μελλοντικής «εκουχρονισμένης» (modernized) Ατλαντικής Συμμαχίας επί τη βάση «μιας ισχυρότερης Ευρώπης εντός ενός ισχυρότερου ΝΑΤΟ», αν και αποσιώζονται οι εξηγήσεις σχετικά με το πώς αυτό θα καταστεί δυνατό.

Παράλληλα, στη Σύνοδο επιβεβαιώθηκε η υποχρέωση των ευρωπαϊκών κρατών-μελών για ακόμα μεγαλύτερη αύξηση της συνεισφοράς τους στο αμυντικό προϋπολογισμό της Συμμαχίας (αν και αναγνωρίζεται ότι έχουν μαζί με τον Καναδά δαπανήσει κατά την προηγούμενη χρονιά περισσότερα από 139 δις. \$ σε αμυντικό χαρακτήρα επενδύσεις). Ενδιαφέροντα προσέβηκε η αναφορά στη συνέχεια της οικονομικής και εξοπλιστικής υποστήριξης της Ουκρανίας (αναφορά που αποσιώπησε από το Κοινό Ανακοινωθέν της προηγούμενης Συνόδου στη Χάγη).

Παρά το γεγονός ότι η τελευταία Σύνοδος του ΝΑΤΟ θα «επιναυαγίστηκε» την αδιαπραγμάτευτη δέσμευση των κρατών-μελών της Συμμαχίας στη συλλογική άμυνα της Συμμαχίας, σύμφωνα με το Άρθρο 5 της Συνθήκης του Βορείου Ατλαντικού, εν τούτοις η υφιστάμενη εντός του ΝΑΤΟ για μια τριακονταετία «ιστορική ανορθογραφία» της «απειλής πολέμου» ενός συμμάχου εναντίον άλλου συμμάχου (Τουρκία εναντίον της Ελλάδας) θα βρει μίμητη την κυρίαρχη δύναμη στο ΝΑΤΟ, τις ΗΠΑ του προέδρου Τραμπ (απειλή κατάληψης της Γροιλανδίας). Δυστυχώς η νέα αυτή πραγματικότητα – την οποία ο πρόεδρος Τραμπ διατήρησε ζωντανή στη Σύνοδο – υποσκάπτει ακόμα περισσότερο τη σοβαρά τρωθείσα συνοχή και αξιοπιστία της Ατλαντικής Συμμαχίας, την οποία επιχειρήσει να αντισταθμίσει ο πρόσφατος Σύνοδος Κορυφής στην Αγκυρά.

Ο κ. Παναγιώτης Τσάκωνας είναι καθηγητής Διεθνών Σχέσεων στο Πανεπιστήμιο Αθηνών και επικεφαλής του προγράμματος εξωτερικής πολιτικής και ασφαλείας στο ΕΛΙΑΜΕΠ.

Του Αχμέτ Ερντί Οζτούρκ

Νέες ευκαιρίες και αναπάντητα ερωτήματα

Η Σύνοδος Κορυφής αποκρυστάλλωσε εν μέρει την αναδυόμενη αρχιτεκτονική αυτού που θα μπορούσε να αποκληθεί «ΝΑΤΟ 3.0»: επιστροφή στη συλλογική άμυνα, ανανεωμένη έμφαση στο Άρθρο 5 και ισχυρότερη προσδοκία ότι οι ευρωπαίοι σύμμαχοι θα αναλάβουν μεγαλύτερη ευθύνη για την ασφάλεια της ίδιας τους της ηπείρου.

Σε αυτή τη νέα φάση, η ενίσχυση του ευρωπαϊκού πυλώνα εντός του ΝΑΤΟ δεν αποτελεί πλέον δευτερεύον ζήτημα: εξελίσσεται σε μια από τις κεντρικές παραμέτρους του μέλλοντος της Συμμαχίας.

Η Τουρκία κατέχει ιδιαίτερη θέση σε αυτή την εξίσωση. Δεν βρίσκεται εκτός της ευρωπαϊκής ασφαλείας, αλλά στον πυρήνα της. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1970 αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της αρχιτεκτονικής ασφαλείας της ευρωπαϊκής ηπείρου.

Η γεωγραφική της θέση, οι στρατιωτικές της δυνατότητες, η αμυντική της βιομηχανία, ο ρόλος της στη Μαύρη Θάλασσα και η θέση της στη νότια πτέρυγα του ΝΑΤΟ καθιστούν αδιανόητη την ευρωπαϊκή ασφάλεια χωρίς την Αγκυρά. Συνεπώς, το πραγματικό ερώτημα δεν είναι αν η Τουρκία θα συμβάλει στην ευρωπαϊκή ασφάλεια. Το κάνει ήδη.

Το πραγματικό ερώτημα είναι αν η Ευρωπαϊκή Ένωση και οι βασικοί ευρωπαϊκοί παράγοντες είναι έτοιμοι να αποδεχθούν αυτή τη γεωπολιτική πραγματικότητα.

Μια Ευρώπη που επιδιώκει να αναλάβει μεγαλύτερη ευθύνη για τη δική της άμυνα δεν μπορεί να συνεχίσει να αντιμετωπίζει την Τουρκία ως έναν περιφερειακό ή απλώς συναλλακτικό εταίρο.

Η Σύνοδος ανοίγει επίσης ένα παράθυρο ευκαιρίας για την Αγκυρά. Η Τουρκία μπορεί να εξελιχθεί σε έναν από τους παράγοντες που θα διαμορφώσουν τον μετασχηματισμό του ΝΑΤΟ, αντί απλώς να προσαρμόζεται εκ των υστέρων. Αυτό όμως προϋποθέτει μια συνεκτική στρατηγική για δράση. Η Τουρκία πρέπει να υπερβεί την αντιδραστική διπλωματία και να μετατρέψει τη στρατηγική της σημασία σε θεσμική επιρροή εντός της Συμμαχίας.

Το πιο υποσχόμενο πεδίο είναι η αμυντική βιομηχανία. Η ανανεωμένη έμφαση του ΝΑΤΟ στην παραγωγική ικανότητα, στις αλυσίδες εφοδιασμού και στην ανεξαρτησία της αμυντικής βιομηχανίας ενισχύει άμεσα τη θέση της Τουρκίας.

Δεδομένης της ανάπτυξης του τουρκικού αμυντικού τομέα,

η Αγκυρά θα μπορούσε να αποκτήσει ακόμη πιο κεντρικό ρόλο στη νέα αρχιτεκτονική ασφαλείας του ΝΑΤΟ.

Ωστόσο, η Σύνοδος σηματοδότηκε και από αβεβαιότητα. Το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι το ζήτημα των F-35 και των κυρώσεων CAATSA.

Αρχικά ο Ντόναλντ Τραμπ άφησε να εννοηθεί ότι τα F-35, τα οποία η Τουρκία έχει ήδη πληρώσει, θα μπορούσαν τελικά να παραδοθούν και ότι οι κυρώσεις CAATSA ενδέχεται να αρθούν. Αλλά μέχρι το τέλος της Συνόδου δήλωσε ότι δεν έχει ακόμη λάβει οριστική απόφαση.

Αυτό έχει σημασία, διότι η αμερικανική εξωτερική πολιτική δεν διαμορφώνεται αποκλειστικά από τις παρορμήσεις του εκάστοτε προέδρου.

Το Στέιτ Ντιπάρτμεντ, το Πεντάγωνο, η Βουλή των Αντιπροσώπων και η Γερουσία διαδραματίζουν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της τελικής απόφασης. Ακόμη κι αν ο Τραμπ επιθυμεί προσωπικά να προχωρήσει, τα ισχυρά αντιτουρκικά λόγια και οι θεσμικές αντιτάσεις στην Ουάσινγκτον ενδέχεται να εμποδίσουν ή να αποδυναμώσουν οποιαδήποτε απόφαση.

Για τον λόγο αυτόν, ο πανηγυρικός τόνος που υιοθέτησαν ορισμένα φιλοκυβερνητικά τουρκικά μέσα ενημέρωσης είναι πρόωπος. Το αμερικανικό πολιτικό σύστημα δεν λειτουργεί όπως το τουρκικό: οι αποφάσεις δεν λαμβάνονται απλώς με βάση τα λόγια του Προέδρου.

Όυτε η επιστροφή της Τουρκίας στο πρόγραμμα των F-35 ούτε η άρση των κυρώσεων CAATSA μπορούν να θεωρηθούν δεδομένες. Είναι επίσης ασαφές το τι ενδέχεται να ζητήσει η Ουάσινγκτον από την Αγκυρά σε αντάλλαγμα.

Εν ολίγοις, η Σύνοδος της Αγκυρας επιβεβαίωσε τη στρατηγική σημασία της Τουρκίας, χωρίς όμως να επιλύει τις βασικές αβεβαιότητες που τη συνοδεύουν. Το ΝΑΤΟ αποχώρησε από τη Σύνοδο με σαφέστερο προσανατολισμό. Η Τουρκία αποχώρησε με νέες ευκαιρίες, αλλά και με αναπάντητα ερωτήματα.

Η πραγματική πρόκληση για την Αγκυρά είναι να μετατρέψει τον ανατακτάτατο ρόλο της σε διαρκή επιρροή – και να μην εκλαμβάνει τα αμύφημα μηνύματα από την Ουάσινγκτον ως απτές πολιτικές νίκες.

Ο κ. Αχμέτ Ερντί Οζτούρκ είναι αναπληρωτής καθηγητής Πολιτικής και Διεθνών Σχέσεων στο London Metropolitan University και ανώτερος ερευνητής στο ΕΛΙΑΜΕΠ.

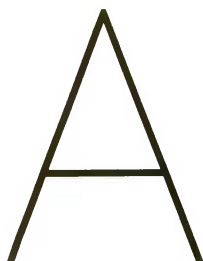
Συνέντευξη στο «Β»

Στέφαν Ιριγκ Μετέτρεψε την προσωπική του βιογραφία σε εθνική αλληγορία

Ο γερμανός ιστορικός που έγραψε τη βιογραφία του Ταγίπ Ερντογάν σκιαγραφεί την προσωπικότητα του τούρκου ηγέτη - Μιλάει για την εικόνα που έχτισε όλα αυτά τα χρόνια, το αυταρχικό κράτος που οικοδόμησε, τη σχέση του με την κεμαλική κληρονομιά και επιχειρεί να αποκρυπτογραφήσει τους απώτερους στόχους του τούρκου προέδρου

Συνέντευξη
στον Γιώργο Γούλα

νοήμα διαλόγου για το Αγκάιο, χαμηλοί τόνοι για το casus belli, αλλά σταθερή επιμονή στη «Γαλάζια Πατρίδα». Στον απόηχο της κρίσιμης Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ στην Αγκυρά, το ερώτημα επιστρέφει: ποιος είναι, τελικά, ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν πίσω από τις δηλώσεις, τους ελλήμους και τα μεγάλα αφηγήματα; Ο βιογράφος του, Στέφαν Ιριγκ, γερμανός ιστορικός και καθηγητής Νεότερης Ευρωπαϊκής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο της Χάιμα, μιλάει στο «Βήμα» με αφορμή τη βιογραφία του τούρκου προέδρου που κυκλοφορεί από τις Εκδόσεις Παπαδόπουλος. Σκιαγραφεί έναν ηγέτη που μετέτρεψε την προσωπική του ιστορία σε «εθνική αλληγορία», οικοδόμησε «εξαιρετικά επικοινωνιακά γέφυρα» από «το παιχνίδι» και τη «Μεγάλη Τουρκία» και βλέπει τη «Γαλάζια Πατρίδα» ως «χαρτί που θέλει να εξαργυρώσει». Προειδοποιεί, μάλιστα, ότι αν η σημερινή επιθετική πραγματικότητα της Αγκυρας περάσει αύριο στα χέρια ενός λιγότερο ικανού ηγέτη, «μπορεί να αποβεί εξαιρετικά επικίνδυνη». Κάτι που στην Αθήνα διαβάζεται με έναν παλιό κανόνα διπλωματικού ρεαλισμού: καλύτερο ο «διάβολος» που ξέρεις, παρά ο άγνωστος διάβολος.

Πώς θα περιγράφατε, με λίγα λόγια, τη διαδρομή του Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, από τις εργατικές γετονιές της Κωνσταντινούπολης έως το προεδρικό μέγαρο της Αγκυρας;

«Πρόκειται, από πολλές απόψεις, για μια εντυπωσιακή διαδρομή, μια ιστορία ανόδου από την αφάνεια στην κορυφή, από τη θέση του ασυτοάντερ σε εκείνη του απόλυτου πρωταγωνιστή. Ο Ερντογάν καλλιέργησε μεθοδικά το αφήγημα της προσωπικής του πορείας και το έλεγε όσο λιγοί ηγέτες, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στην εικόνα του αδικημένου και περιθωριοποιημένου. Την ίδια στιγμή, φρόντισε

αυτή η ιστορία να μην εμφανίζεται μόνο ως δική του, αλλά ως ιστορία της «άλλης» Τουρκίας. Ετσι, η προσωπική του βιογραφία μετατράπηκε σε εθνική αλληγορία. Η ανόδός του παρουσιάστηκε όχι ως ατομικό επίτευγμα, αλλά ως καθυστηρημένη δικαίωση ενός μεγάλου τμήματος της κοινωνίας που για δεκαετίες αισθανόταν αποκλεισμένο από το κοσμικό κατεστημένο. Είναι, κατά κάποιον τρόπο, ένα πλήρες αφήγημα λύτρωσης, όπου το κράτος εμφανίζεται να «ανακτάται» από μια δυτικότροπη ελίτ».

Τι μεσολάβησε, κατά τη γνώμη σας, ανάμεσα στη φιλοευρωπαϊκή στήριξη της δεκαετίας του 2000 και στη σημερινή αντιδυτική στάση;

«Η πολιτισμική απόρριψη της Τουρκίας από τις μεγάλες ευρωπαϊκές χώρες, μέσα στις συζητήσεις για την ένταξη της στην Ευρωπαϊκή Ένωση, άφησε ένα βαθύ τραύμα, το οποίο ο Ερντογάν αξιοποίησε στρατηγικά και ρητορικά. Πάνω σε αυτό χτίστηκε την αίσθηση ότι ο κόσμος, και ιδίως η Δύση, εξακολουθεί να κινείται εναντίον της Τουρκίας και ότι η χώρα δεν έχει κανέναν φίλο πέρα από τον εαυτό της. Σε αυτή τη συνθήκη, μόνο μια ισχυρή Τουρκία μπορεί να αντέξει. Είναι, ουσιαστικά, μια επικρατούμενη αναβίωση του Συνδρόμου των Σερβών. Την ίδια στιγμή, η αντιπάθεια του Ερντογάν προς τη Δύση είναι βαθιά ριζωμένη στην ισλαμική του διαπαιδαγώγηση. Αν εξαργυρώσει κανείς τη σύνοψη φιλοευρωπαϊκή του παρένθεση, η γραμμή που ενώνει τη νεότερη ισλαμική του περίοδο με το σήμερα είναι σχεδόν ευθεία».

Πώς εξηγείτε αυτό το πολιτικό παράδοξο, ένας ηγέτης να διαχάζει τόσο βαθιά την κοινωνία του και, την ίδια στιγμή, να κερδίζει τη μία εκλογική μάχη μετά την άλλη;

«Ο Ερντογάν είναι αναμφίβολα ένας δεξιότεχνης της πολιτικής. Διαθέτει μεγάλη προσομοστικότητα και δεν αφήνει ποτέ μια κρίση να πάει χαμένη. Από τη δεκαετία του 1990 έχει δείξει ότι μπορεί να διαβάσει την πολιτική συγκυρία και τους εθνικούς συσχετισμούς όσο ελάχιστοι».

Πού αποδίδετε αυτή την πολιτική ανθεκτικότητα;
«Θα έλεγα ότι η πραγματική αξιοσημείωτη ανθεκτικότητα είναι εκείνη της τουρκικής κοινωνίας. Ο Ερντογάν ανήλθε στην εξουσία ως

η φωνή της «άλλης» Τουρκίας και, ιδίως στα πρώτα χρόνια, κατάφερε να πείσει και να εντυπωσιάσει, επειδή παρήγαγε απτά αποτελέσματα, πρόσφερε υπηρεσίες στους πολίτες και βελτίωσε τη ζωή πολλών Τούρκων. Από τη διακυβέρνησή του ωφελήθηκαν πολλοί, όχι μόνο ο πυρήνας της εκλογικής του στήριξης. Τα χρόνια του δημιούργησαν πλούτο για αρκετούς, αν και άφησαν πίσω τους καμένους. Το κόμμα του, με περισσότερα από έντεκα εκατομμύρια εγγεγραμμένα μέλη, παραμένει ένα από τα μεγαλύτερα στον κόσμο και του εξασφαλίζει ισχυρή βάση σε κάθε εκλογική αναμέτρηση. Και όμως, σπάνια κατάφερε να ξεπεράσει το 50% των ψήφων. Κυβέρνησε με τον τρόπο που κυβέρνησε κυρίως χάρη στην τουρκική εκλογική αριθμητική και, εν μέρει, στο προηγούμενο εκλογικό όριο του 10%, που πλέον έχει μειωθεί στο 7%. Την τελευταία δεκαετία χρειάστηκε να συμμαχήσει με ακραίους εθνικιστές για να εξασφαλίσει πλειοψηφίες. Ετσι, παρά τη σημαντική και γνήσια στήριξη που διαθέτει, παρά τη λεγόμενη «δημοκρατία του φόβου» και παρά τη σχεδόν απόλυτη κυριαρχία του στα μέσα ενημέρωσης, επανεκλέγεται οριακά. Στις εκλογές του 2023 το κόμμα του έλαβε μόλις 35,6%. Πλέον, η θέση του αρχίζει να γίνεται πιο επισφαλής, ιδίως αν η οικονομία πάψει να λειτουργεί υπέρ του».

Πιστεύετε ότι στην Ελλάδα κατανοούμε σωστά την προσωπικότητα και τη στρατηγική σκέψη του τούρκου προέδρου;

«Είναι δύσκολο να απαντήσει κανείς, γιατί δεν γνωρίζουμε ποιος είναι ο τελικός στόχος του Ερντογάν. Είναι ένας κλειστός άνθρωπος, χωρίς πρόσωπα από το εσωτερικό του περιβάλλον να μιλούν δημόσια και χωρίς μαρτυρίες αντίστοιχες, για παράδειγμα, με το «The Room Where It Happened» του Τζον Μπόλτον. Ο σπενός του κύκλος φαίνεται εξαιρετικά περιορισμένος και, με βάση τον τρόπο με τον οποίο οικοδόμησε την πολιτική του διαδρομή, μπορεί κανείς ακόμη και να αμφισβητήσει αν, πέρα από τη σύζυγό του Εμινέ, υπάρχει κάποιος που γνωρίζει πράγματι το «τελικό του σχέδιο». Κατά κάποιον τρόπο, έχει ήδη πετύχει τα περισσότερα από όσα επιδίωκε. Το ερώτημα είναι αν πλέον τον απασχολεί απλώς η παραμονή στην εξουσία ή αν υπάρχει σκέψη διαδοχής. Δεν μπορούμε να είμαστε βέβαιοι. Το μόνο βέβαιο είναι

ότι τις τελευταίες δεκαετίες έχει οικοδομήσει εξαιρετικά επικίνδυνα αφηγήματα, το ένα γύρω από «το παιχνίδι» και το άλλο γύρω από τη «Μεγάλη Τουρκία»».

Πώς λειτουργούν αυτά τα αφηγήματα στην τουρκική πολιτική;

«Το αφήγημα περί «παιχνιδιού» είναι ιδιαίτερα χρήσιμο για τον Ερντογάν, ακριβώς επειδή μπορεί να προσαρμόζεται σε κάθε περίπτωση. Παρουσιάζει εξωτερικές δυνάμεις να δρουν μυστικά εναντίον της Τουρκίας, συχνά μέσα από συμμάχους ή ενεργούντες στο εσωτερικό της χώρας, με στόχο να υπονομεύσουν κάθε προσπάθεια ενίσχυσης και επιτυχίας της. Συνάδ διαπερνάται από έντονα αντισημιακά υπονοούμενα και λειτουργεί ως εξήγηση σχεδόν για τα πάντα, από τις έρευνες για διαφθορά και τις διαμαρτυρίες στο πάρκο Γκεζί έως το πάγωμα των ενταξιακών διαπραγματεύσεων με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις περιφερειακές συγκρούσεις. Παρόλληλα, εμφανίζει τον ίδιο ως τον μόνο που αντιλαμβάνεται πραγματικά αυτό το «παιχνίδι» και άρα ως τον μοναδικό πιθανό σωτήρα. Το αφήγημα της «Μεγάλης Τουρκίας» είναι πλέον καλά γνωστό στην Ελλάδα. Έχει καλλιεργηθεί επί μακρόν και παραμένει δυνητικά επικίνδυνο, καθώς επιχειρεί να κανονικοποιήσει μια αναθεωρητική λογική απέναντι σε άλλες χώρες, στρώνοντας ταυτόχρονα το έδαφος για την αμφισβήτηση και την απονομοποίηση διεθνών συνθηκών και υφιστάμενων συνόρων».

Έχετε μιλήσει στο παρελθόν για τις θεωρίες συνωμοσίας γύρω από τη νύχτα της απόπειρας πραξικοπήματος του 2016. Ποιες είναι αυτές οι θεωρίες και γιατί οι συνθήκες εκείνης της νύχτας παραμένουν ασαφείς ακόμη και σήμερα;

«Υπάρχουν σημεία που δεν έχουν αποσαφηνιστεί πειστικά. Γιατί ο Χακάν Φιντάν, τότε επικεφαλής των τουρκικών υπηρεσιών πληροφοριών, δεν ενημέρωσε νωρίτερα τον Ερντογάν για το επικείμενο πραξικόπημα, εφόσον πράγματι το γνώριζε ήδη από αργά το απόγευμα; Γιατί, αν οι Γκιουλενιστές είχαν απλώς τόσο δύναμη και δίκτυο τους και ήταν τόσο ισχυροί, η ίδια η απόπειρα υπήρξε τόσο αδύναμη, αν όχι ερριστατική; Γιατί πολλοί από τους στρατιώτες που συμμετείχαν πίστευαν ότι λάμβαναν μέρος σε απλή άσκηση; Και γιατί

δεν δόθηκε ποτέ στη δημοσιότητα το πόρισμα της κοινοβουλευτικής έρευνας. Επιπλέον, υπάρχει και ο τρόπος με τον οποίο ο Ερντογάν αξιοποίησε το γεγονός. Απέδωσε αμέσως την ευθύνη στο κίνημα Γκιουλέν και το παρουσίασε ως ένα μονολιθικό, ιεραρχικά οργανωμένο σχέδιο, καθοδηγούμενο από τον ίδιο τον Φετουλάχ Γκιουλέν από την Πενσιλβάνια. Έτσι, η υπόθεση απλοποιήθηκε και μετατράπηκε σε μια απόλυτα δυαδική σύγκρουση, στο σκίμα "εμείς απέναντι στους προδότες". Η διαβόητη φράση του Ερντογάν ότι το πραξικόπημα ήταν "δώρο Θεού" δεν έμοιαζε απλώς με γλωσσικό ολισθητήρα. Δημιουργούσε την εντύπωση ότι περίμενε μια τέτοια ευκαιρία για να εκκαθαρίσει τη γραφειοκρατία, τη Δικαιοσύνη και τον στρατό από οποιονδήποτε δεν ευθυγραμμιζόταν με το δικό του όραμα.

Γιατί εξακολουθούν να έχουν απήχηση αυτές οι θεωρίες;

«Επειδή αποτελούν ακόμη μία ιστορία εθνικής θυματοποίησης. Εμβλημαίνουν το "Σύνδρομο των Σεβρών", δηλαδή τη βαθιά ριζωμένη πεποίθηση ότι η Τουρκία βρίσκεται διαρκώς υπό πολιορκία από ξένες δυνάμεις. Μία δεκαετία αργότερα το αφήγημα παραμένει ζωντανό. Στην πραγματικότητα, έχει πλέον θεσμοποιηθεί, αφού διδάσκεται στα σχολεία, ενισχύεται από τα κρατικά ελεγχόμενα μέσα ενημέρωσης και αναπαράγεται μέσω από δημόσιες τελετές μνήμης».

Πώς εξηγείτε τη σύμπλευση του κεμαλικού εθνικισμού με το πολιτικό Ισλάμ του Ερντογάν στον σημερινό κρατικό μηχανισμό της Αγκυρας;

«Ο Ερντογάν παρουσιάζει πλέον το πολιτικό του σχέδιο ως μια επικαιροποιημένη εκδοχή του οράματος του Ατατούρκ, με επίκεντρο μια ισχυρή, σύγχρονη και γεμάτη αυτοπεποίθηση Τουρκία. Αυτό που διαμορφώνεται είναι μια νέα τουρκιολαμική σύνθεση, που δεν αντιμετωπίζει τον εθνικισμό και το Ισλάμ ως αντιπαλές δυνάμεις, αλλά επιχειρεί να τα ενώσει σε ένα ενιαίο αφήγημα. Σε αυτή την αντίληψη στηρίζεται και η νέα ρητορική γύρω από το Σύνδρομο των Σεβρών. Ότι το παλιό σχέδιο ήταν εξαιρετικά λανθασμένο, επειδή η Δύση δεν ήταν ούτε πραγματικά φιλική διακειμένη απέναντι στην Τουρκία ούτε διατεθειμένη να την αποδεχθεί. Η γραμμή αυτή συμβαδίζει με την εξάρτησή του από

το ακραίο εθνικιστικό ΜHP, αλλά είναι και λογική συνέχεια της σκέψης του. Αφού μία ρεαλιστική πανοιολαμική επιλογή δεν φαίνεται στον ορίζοντα, αυτό που απομένει στον Ερντογάν και στους συμμάχους του είναι ένα εθνικιστικό όραμα».

Η «Γαλάζια Πατρίδα» είναι ένα αφήγημα της εποχής Ερντογάν ή ένα τουρκικό δόγμα με διάρκεια;

«Αυτό θα εξαρτηθεί από το τι θα ακολουθήσει στη μετα-Ερντογάν εποχή. Αν προκύψει ένα «νέο καθεστώς», όπως φαίνεται να συμβαίνει στην Ουγγαρία μετά τον Ορμπαν, δεν νομίζω ότι οι ιδέες αυτές θα διατηρήσουν την ίδια βαρύτητα. Η Τουρκία δεν μπορεί μακροπρόθεσμα να αντέξει μια σχέση διαρκούς αντιπαλότητας με τους γείτονές της, ιδίως όταν πρόκειται για χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ. Προς το παρόν, η επίδειξη ισχύος λειτουργεί για τον Ερντογάν, επειδή διαθέτει, ή πιστεύει ότι διαθέτει, εναλλακτικές πηγές στήριξης, όπως η Ρωσία του Πούτιν και το Ιράν. Αν αυτό αλλάξει, θα πρέπει αναγκαστικά να αλλάξει και η ρητορική της Τουρκίας».

Πώς αξιολογείτε τη στάση της ελληνικής διπλωματίας, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του ΝΑΤΟ απέναντι στις αναθεωρητικές τάσεις της Τουρκίας;

«Νομίζω ότι μας λείπουν οι μηχανισμοί για να αντιμετωπίσουμε τέτοιους αυταρχικούς ηγέτες. Το ζήτημα δεν είναι τόσο τι κάνουμε λάθος, όσο ποιες επιλογές έχουμε πραγματικά. Οι διεθνείς θεσμοί

Ο Ερντογάν είναι αναμφίβολα ένας δεξιότεχνος της πολιτικής. Διαθέτει μεγάλη προσαρμοστικότητα και δεν αφήνει ποτέ μια κρίση να πάει χαμένη

Τις τελευταίες δεκαετίες έχει οικοδομήσει εξαιρετικά επικίνδυνα αφηνήματα, το ένα γύρω από «το παιχνίδι» και το άλλο γύρω από τη «Μεγάλη Τουρκία»

Πιστεύω ότι ο Ερντογάν θα προσπαθήσει να εξασφαλίσει ακόμη μία προεδρική θητεία, κάτι που μπορεί να πετύχει μόνο αν οδηγήσει τη Βουλή σε διάλυση πριν από τις επόμενες εκλογές, ώστε η τρέχουσα θητεία του να μην προσμετρηθεί ως δεύτερη

και η διπλωματία έχουν οικοδομηθεί πάνω στην παραδοχή ότι οι ηγέτες ενεργούν με γνώμονα τα μακροπρόθεσμα συμφέροντα των χωρών τους. Δυσκολεύονται, όμως, απέναντι σε απρόβλεπτους και συχνά φαινομενικά ανорθολογικούς ηγέτες, που τρέφονται από τη σύγκρουση επειδή αυτή εξυπηρετεί εσωτερικές πολιτικές ανάγκες. Το φαινόμενο αυτό απαιτεί, ίσως, μια συνολικότερη αναθεώρηση των θεσμών μας και του τρόπου με τον οποίο ασκούμε διπλωματία. Την ίδια στιγμή, κάθε πιο συγκρουσιακή στάση κινδυνεύει να ενισχύσει τα δικά τους αφηνήματα. Όσο, λοιπόν, η εθνική κυριαρχία παραμένει ο κανόνας, τα περιθώρια περιορισμού τους είναι εκ των πραγμάτων στενά. Γι' αυτό οι ισχυρές συμμαχίες και η στρατηγική ψυχραιμία παραμένουν οι ασφαλέστερες επιλογές».

Τι περιθώρια αλλαγής βλέπετε στις ελληνοτουρκικές σχέσεις την επόμενη μέρα;

«Όλα θα εξαρτηθούν από το τι θα ακολουθήσει. Κατ' αρχάς, πιστεύω ότι ο Ερντογάν θα προσπαθήσει να εξασφαλίσει ακόμη μία προεδρική θητεία, κάτι που μπορεί να πετύχει μόνο αν οδηγήσει τη Βουλή σε διάλυση πριν από τις επόμενες εκλογές, ώστε η τρέχουσα θητεία του να μην προσμετρηθεί ως δεύτερη. Η «Γαλάζια Πατρίδα» μοιάζει, σε μεγάλο βαθμό, με ένα χαρτί που θέλει να εξαργυρώσει. Δεν είναι ένα δόγμα που μπορεί να επιβληθεί μονομερώς, άρα θα επιδιώξει ανταλλάγματα, κάτι που θα μπορεί να παρουσιάσει ως νίκη. Αν, αντιθέ-

τα, αποδειχθεί κενό γράμμα, πιθανότατα θα σβήσει μαζί του. Όμως η Τουρκία του Ερντογάν δεν είναι απλώς ένα καθεστώς καταστολής γύρω από μια μικρή ομάδα στην κορυφή. Μετά από περισσότερες από δύο δεκαετίες στην εξουσία, άνθρωποι που μοιράζονται τη δική του κοσμοθεωρία έχουν εδραιωθεί βαθιά στον κρατικό μηχανισμό. Παράλληλα, εντείνεται ο φόβος ότι το υπερεθνικιστικό ΜHP κερδίζει συνεχώς έδαφος μέσα στους θεσμούς. Αυτό σημαίνει ότι η επιθετική ρητορική προς τα έξω τείνει να γίνει μόνιμο χαρακτηριστικό της χώρας. Και αν μια τέτοια πραγματικότητα βρεθεί αύριο στα χέρια ενός λιγότερο ικανού ηγέτη, μπορεί να αποβεί εξαιρετικά επικίνδυνη».

Εχετε καταλήξει ποιο είναι, τελικά, το απώτερο όραμα του Ερντογάν;

«Το ερώτημα παραμένει ανοικτό και, σε μεγάλο βαθμό, ανιμνητικό. Μπορεί κανείς να υποστηρίξει ότι ακολουθεί πράγματι ισλαμιστές στοχαστές, όπως ο Νετζίπ Φαζάλ Κιασκιορμέκ. Στον πυρήνα της σκέψης του, πάντως, βρίσκεται η ιδέα μιας Τουρκίας που αντλεί τη δύναμή της από τον ίδιο της τον εαυτό και από το Ισλάμ. Μια ισχυρή Τουρκία, με ρόλο περιφερειακού ηγέμονα. Σε έναν βαθμό, ο Ερντογάν έχει πετύχει αυτό που εξαρχής επιδίωκε. Ποιο είναι, όμως, το τελικό του όραμα; Κανείς δεν μπορεί να το πει με βεβαιότητα».

Πρόσφατα είδαμε διαδηλώσεις για τον Ιμάμιογλου, παρά το ασφυκτικό πολιτικό περιβάλλον. Διατηρεί ακόμη η τουρκική κοινωνία δημοκρατικό σφύγμα;

«Παραμένει βαθιά εντυπωσιασμένος από την τουρκική κοινωνία των πολιτών και τη δημοκρατικότητα της ανθεκτικότητας. Δεν μπορώ να σκεφτώ άλλη κοινωνία που να έχει αντισταθεί τόσο μακρόχρονα και με τόσο υψηλό κόστος, πρώτα στη σταδιακή διολίσθηση προς τον αυταρχισμό και στη συνέχεια στην ασφυκτική κυριαρχία ενός ισχυρού ηγέτη. Αρκεί να σκεφτεί κανείς τις δεκάδες χιλιάδες ανθρωπίνες εναντίον των οποίων ο Ερντογάν κινήθηκε νομικά για συκοφαντική δυσφήμιση, όσους φυλακίστηκαν και εκείνους που εξακολουθούν να βγαίνουν στους δρόμους, παρά τους κινδύνους και τις συνέπειες. Γι' αυτό παραμένω αισιόδοξος. Η Τουρκία, ακριβώς μέσα από αυτή την αντοχή της κοινωνίας της, πρέπει να μας δίνει ελπίδα».